

Sự phát triển tâm lý của học sinh trung học cơ sở và một số nguy cơ dẫn đến bạo lực và xâm hại tình dục

Trịnh Thị Luyến, Đào Ngọc Anh và các cộng sự*

* Trường Cao đẳng Vĩnh Phúc

Received: 17/4/2023; Accepted: 21/4/2023; Published: 26/4/2023

Abstract: Currently, the facts and consequences of violence and sexual abuse in secondary schools are increasing day by day and they have become a concern of all people – especially teachers and parents - in the society. One of the causes of this problem is the students themselves. The article presents some basic features of students' psychological development and some risks leading to violence and sexual abuse. From this issue, educational forces inside and outside the school will have a deeper perspective, thereby offer solutions to prevent and combat school violence, therefore, a safe and friendly environment for students will be created effectively.

Keywords: School violence, sexual abuse, secondary school, the risk of violence, psychological development of secondary school students.

1. Đặt vấn đề

Thời gian qua, trên phạm vi cả nước đã xảy ra hàng loạt vụ bạo lực, xâm hại trẻ em gây bức xúc dư luận và gây hoang mang cho các bậc phụ huynh. Công tác phòng, chống bạo lực và xâm hại tình dục trong các cơ sở giáo dục (GD) là rất quan trọng. Nghiên cứu này đã được thực hiện bởi sự phối hợp của các cơ sở giáo dục phổ thông (trường THCS) trên địa bàn thành phố Vĩnh Yên, tỉnh Vĩnh Phúc, nhằm trang bị kiến thức, nâng cao hiểu biết và các kỹ năng (KN) hướng dẫn các em học sinh (HS) chủ động phòng chống bạo lực, xâm hại tình dục. Trang bị KN sống, KN phòng vệ cá nhân là rất cần thiết đối với lứa tuổi học sinh THCS.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Khái niệm bạo lực học đường và xâm hại tình dục

2.1.1. Khái niệm bạo lực học đường

Theo quy định tại Khoản 5, Điều 2, Nghị định số 80/2017/NĐ-CP của Chính phủ ngày 17/7/2017: “Bạo lực học đường là hành vi hành hạ, ngược đãi, đánh đập; xâm hại thân thể, sức khỏe; lăng mạ, xúc phạm danh dự, nhân phẩm; cô lập, xua đuổi và các hành vi cố ý khác gây tổn hại về thể chất, tinh thần của người học xảy ra trong cơ sở GD hoặc lớp học”.

2.1.2. Khái niệm xâm hại tình dục trẻ em

Theo quy định tại Khoản 8, Điều 4, Luật Trẻ em năm 2016: “Xâm hại tình dục trẻ em là việc dùng vũ lực, đe dọa dùng vũ lực, ép buộc, lôi kéo, dụ dỗ trẻ em tham gia vào các hành vi liên quan đến tình dục, bao gồm hiếp dâm, cưỡng dâm, giao cấu, dâm ô với trẻ em và sử dụng trẻ em vào mục đích mại dâm, khiêu dâm

dưới mọi hình thức”.

2.2. Sự phát triển tâm lý học sinh THCS

* Cơ sở lý luận

- HS THCS có độ tuổi từ 11 đến 15 tuổi (từ lớp 6 đến lớp 9). Lứa tuổi này có một vị trí đặc biệt quan trọng đối với sự phát triển tâm lý trẻ em. Sự phát triển của các em được phản ánh bằng các tên gọi khác nhau: “thời kỳ quá độ”, “tuổi khó bảo”, “tuổi khủng hoảng”, “tuổi dậy thì”, “tuổi bất trị”... Chúng tỏ một điều rằng: lứa tuổi này mang tính phức tạp riêng, có tầm quan trọng đặc biệt trong cả quá trình phát triển của trẻ.

- Là thời kỳ quá độ từ trẻ con sang người lớn và giai đoạn này tạo nên sự phát triển đặc thù về mọi mặt: phát triển thể chất, trí lực, đạo đức, xã hội... Nhìn chung, vào độ tuổi này diễn ra sự hình thành những cấu tạo mới về chất, xuất hiện những yếu tố mới của sự trưởng thành do kết quả biến đổi của cơ thể, của sự tự ý thức, của các quan hệ với người lớn và bạn bè, của những hứng thú hoạt động nhận thức...

* Cơ sở thực tiễn

Trong Gia đình: Ở tuổi này, địa vị của các em đã thay đổi, được gia đình thừa nhận như là một thành viên tích cực trong gia đình, được cha mẹ tin tưởng giao nhiệm vụ như: Kèm em học, làm một số việc nhà: nấu cơm, được tham gia bàn bạc một số công việc trong gia đình. Các em đã quan tâm đến việc bảo vệ uy tín của gia đình hơn lứa tuổi trước. Những sự thay đổi đó đã động viên, kích thích thiếu niên hoạt động tích cực, độc lập, tự chủ.

Khi đến trường: Hoạt động học tập và các hoạt

động khác của các em ở lứa tuổi này có những thay đổi đáng kể, có tác động quan trọng đến việc hình thành những đặc điểm tâm lý của các em: Khi bước vào trường THCS, các em được tiếp xúc với nhiều môn học khác nhau, mỗi môn học gồm một hệ thống tri thức phong phú. Do vậy, đòi hỏi các em phải thay đổi cách học, PP dạy học và hình thức học tập.

Khi tham gia vào các mối quan hệ xã hội: Lứa tuổi này ham thích làm công việc xã hội vì:

- Có sức lực, muốn mọi người thừa nhận mình như là người lớn, được nhiều người biết đến và được cùng làm với người lớn.

- Được làm công tác xã hội là đã thể hiện mình là người lớn. Vì các em cho rằng công tác xã hội là công việc của người lớn. Đó cũng là một nhu cầu của các em, bỏ việc nhà, việc học để tham gia công tác xã hội.

2.3. Nguyên nhân của tình trạng bạo lực học đường và xâm hại tình dục

** Nguyên nhân dẫn đến bạo lực học đường*

+ Từ chính bản thân HS: Do sự thay đổi về tâm sinh lý của của HS giai đoạn từ khoảng 11 - 15 tuổi. Đây là giai đoạn đang phát triển quan trọng về tâm lý cũng như là sinh lý của con người. Vì vậy, cần phải hết sức tập trung để có thể GD về tâm sinh lý cho HS trong giai đoạn này.

+ Từ phía gia đình HS: Gia đình là nhân tố đầu tiên và ảnh hưởng mạnh nhất đến quá trình trưởng thành, nhận thức và hành vi của mỗi cá nhân. Sự GD chưa đúng đắn từ phía phụ huynh cũng là yếu tố tiềm ẩn tạo nên các hành vi bạo lực học đường.

+ Ở một số trường THCS nói riêng, các cơ sở GD phổ thông nói chung chưa thực sự coi trọng công tác tuyên truyền và phổ biến GD pháp luật, chưa coi đây là một nhiệm vụ trọng yếu trong công tác GD cho HS, vì thế hiệu quả mang lại còn thấp.

+ Từ phía xã hội: Trong sự hình thành và phát triển nhân cách, môi trường xã hội có tầm quan trọng đặc biệt. Môi trường là hệ thống các hoàn cảnh bên ngoài, các điều kiện tự nhiên và môi trường xã hội xung quanh cần thiết cho hoạt động sống và phát triển của trẻ nhỏ. Môi trường góp phần tạo nên mục đích, động cơ, phương tiện và điều kiện cho hoạt động giao lưu của cá nhân, nhờ đó giúp trẻ chiếm lĩnh được các kinh nghiệm để hình thành và phát triển nhân cách của mình.

+ Các trò chơi điện tử, các MV ca nhạc, các videoclip trên nền tảng công nghệ số có lời lẽ, hình ảnh nhạy cảm có thể ảnh hưởng đến tâm lý của các em. Trong thời đại cách mạng 4.0, các em bị ảnh hưởng bởi những hành vi bạo lực từ mạng xã hội. Mạng xã hội vô tình đã định hướng ngôn ngữ và hành

vi của bản thân các em.

**Nguyên nhân của tình trạng xâm hại tình dục trẻ em*

Thứ nhất, đối với gia đình, trong đó nói đến vai trò của cha mẹ, người chăm sóc trẻ em thiếu nhận thức về nguy cơ, thiếu KN phòng ngừa, KN giải quyết về pháp lý, KN chăm sóc và phục hồi cho trẻ bị xâm hại tình dục về thể chất và tâm lý.

Thứ hai, đối với bản thân trẻ, sự hạn chế trong nhận thức của trẻ về các hình thức xâm hại tình dục, sự tò mò khám phá về giới tính, sự thiếu KN phòng ngừa và tố giác người xâm hại,..

Thứ ba, đối với xã hội, công tác truyền thông về xâm hại tình dục trẻ em, đặc biệt là vấn đề GD giới tính cũng như GD các em biết cách tự bảo vệ mình còn bị coi nhẹ, chưa chú trọng ngay khi các em đang học mẫu giáo hay tiểu học.

2.4. Giải pháp

**Giải pháp giúp HS THCS tránh nguy cơ bị bạo lực học đường*

Thứ nhất, tiếp tục quán triệt và tổ chức thực hiện nghiêm túc, hiệu quả, có kiểm tra và đánh giá các quy định về môi trường GD an toàn, lành mạnh, thân thiện, phòng, chống bạo lực học đường...

Thứ hai, tăng cường công tác phổ biến, GD pháp luật về phòng, chống bạo lực học đường. Đối với trường học, việc lựa chọn những nội dung tuyên truyền pháp luật ngắn gọn, dễ hiểu và thông qua hình thức hấp dẫn trong sinh hoạt ngoại khóa...sẽ mang lại những kết quả tích cực góp phần nâng cao nhận thức pháp luật trong nhà trường, từ đó hạn chế bạo lực học đường, xây dựng môi trường học tập an toàn, lành mạnh.

Trang bị cho HS nhiều KN sống hơn, đặc biệt là các KN về quản lý cảm xúc, kỹ năng ứng xử, giải quyết mâu thuẫn, giáo dục KN sử dụng mạng xã hội và cách ứng xử trên mạng xã hội.

Thứ ba, tăng cường phối hợp giữa nhà trường và gia đình trong quản lý, giáo dục HS; nhà trường hỗ trợ, cung cấp cho cha mẹ HS kiến thức, KN trong việc đồng hành, GD con. Bồi dưỡng, tập huấn đội ngũ CBQL, GV, nhân viên về tư vấn tâm lý và KN ứng xử, giải quyết các tình huống sư phạm.

Thứ tư, tăng cường tổ chức thanh tra, kiểm tra việc thực hiện các văn bản quy phạm pháp luật, văn bản chỉ đạo về xây dựng và đảm bảo môi trường GD an toàn, lành mạnh, thân thiện, phòng chống bạo lực học đường; phối hợp xử lý nghiêm các hành vi vi phạm pháp luật và vi phạm đạo đức nhà giáo.

**Giải pháp giúp học sinh THCS tránh bị xâm hại tình dục*

-*Thứ nhất, dạy cho các em biết giao tiếp theo quy tắc 5 ngón tay*

+ Ngón cái đưa lên: Chỉ ôm hôn với những người thân ruột thịt trong một nhà

+ Ngón trỏ đưa lên: Chỉ khoác tay, nắm tay với những người trong họ hàng, thầy cô, bạn bè.

+ Ngón giữa đưa lên: Chỉ bắt tay giao thiệp khi gặp người mà mình quen biết.

+ Ngón áp út đưa lên: Vẫy tay xin chào thể hiện sự thân thiện và hiếu khách nếu gặp người lạ đến nhà hoặc ngoài phố.

+ Ngón út - ngón tay xa nhất: bỏ chạy, hét to để thông báo với mọi người xung quanh với những người hoàn toàn xa lạ có cử chỉ thân mật, khiến bản thân thấy lo sợ, bất an.

-*Thứ hai, dạy cho HS về giới tính và các vùng nhạy cảm trên cơ thể:* N đầu tiên về phòng chống xâm hại tình dục học đường mà các bậc phụ huynh, GV cần dạy cho con mình đó là những kiến thức về giới tính và nhận biết các vùng nhạy cảm trên cơ thể như: vùng mặt và vùng cơ thể. Nhiều trường hợp trẻ bị xâm hại mà không thể tự nhận biết được mức độ nghiêm trọng của vấn đề do còn quá nhỏ và thiếu hiểu biết về các vấn đề trên.

-*Thứ ba, không cho người khác chạm vào vùng nhạy cảm:* Các bậc phụ huynh, GV cần dạy cho trẻ biết cách tự bảo vệ cơ thể trước sự động chạm của người khác một cách cố ý. Hãy hướng dẫn trẻ như là: “Nếu ai đó cố ý động chạm con bằng được và con không thích điều đó, hãy xử lý nhanh nhất bằng cách bỏ chạy hoặc nếu cảm thấy sự nguy hiểm lớn hơn thì con vừa bỏ chạy vừa la lớn, nhờ sự giúp đỡ của những người xung quanh khi không có người thân bên cạnh.

-*Thứ tư, không chạm vào vùng nhạy cảm của người khác:* Bên cạnh việc dạy trẻ tự bảo vệ cơ thể của mình rồi thì các bậc phụ huynh và GV cũng cần dạy trẻ chú ý không chạm vào vùng nhạy cảm của người khác, đặc biệt là một người khác giới. Tuyệt đối không nên tò mò về cơ thể người khác để tránh bị lợi dụng, dụ dỗ hay vô tình kích thích thú tính của những kẻ xấu.

-*Thứ năm, dạy trẻ tránh xa những người lạ mặt có làm thân:* Dạy cho trẻ cách nói “KHÔNG” và tránh xa người lạ mặt. Đồng thời, các bậc phụ huynh và GV nên cảnh báo cho trẻ những nguy hiểm có thể gặp phải khi đi chơi một mình với người lạ mặt hoặc đi đến những nơi vắng vẻ, những nơi tối tăm, kín đáo. Khi ai đó cho con thứ gì (như bánh kẹo), hãy từ chối vì con sẽ gặp nguy hiểm và cha mẹ sẽ lo lắng cho con.

-*Thứ sáu, dạy trẻ không cho người lạ mặt vào nhà* Tuyệt đối không cho người lạ vào nhà. Khi có ai

kêu cửa, trẻ cần phải thông báo/gọi điện cho cha mẹ biết nếu có ai đó kêu mở cửa. Khi chưa có sự đồng ý của cha mẹ thì tuyệt đối con không được mở cửa và không ai được phép bước vào nhà. Cha mẹ cũng nên chú ý không cho trẻ đi chơi một mình kể cả sang nhà hàng xóm hay đến nhà người quen mà không có sự theo dõi của cha mẹ.

-*Thứ bảy, dạy trẻ cách chạy thật nhanh hoặc nhờ sự giúp đỡ của người khác:* Để đề phòng trường hợp không may trẻ bị tấn công, các bậc phụ huynh, GV nên đưa ra các giả thuyết về các tình huống và hướng dẫn trẻ cách chạy trốn. Bạn có thể dạy trẻ tìm cơ hội lúc kẻ xấu sơ hở để chạy thật nhanh hoặc la hét thật lớn như “cháu bị bắt cóc, cứu cháu với” để cầu cứu những người xung quanh. Ngoài ra, nên dạy cho trẻ ghi nhớ số điện thoại của cha mẹ, số điện thoại khẩn cấp cần gọi ngay để trẻ có thể sử dụng trong trường hợp khẩn cấp.

-*Thứ tám, báo ngay cho cha mẹ, GV, người lớn khi bản thân bị đe dọa hoặc không thích bất kỳ người nào:* Phụ huynh cần dạy cho trẻ cách giữ bình tĩnh, con không phải sợ hãi hay lo lắng khi có bất kỳ kẻ nào đe dọa hoặc làm tổn thương đến con nếu con mách lại với bố mẹ. Cha mẹ sau khi nghe con chia sẻ, hãy tin tưởng con và cố gắng tâm sự với con để con bớt lo lắng và đề phòng.

3. Kết luận

Tuổi vị thành niên là giai đoạn phát triển rất cao về thể chất và có những biến chuyển tâm lý hết sức phức tạp. Chính yếu tố tâm lý cũng như thể chất và nhân cách chưa hoàn thiện khiến cho trẻ em trong lứa tuổi vị thành niên hay bị khủng hoảng về tâm lý dẫn đến những suy nghĩ và hành động sai lệch. Nhà trường, gia đình và xã hội cần có các giải pháp hữu hiệu để hướng dẫn các em HS có KN chủ động phòng chống bạo lực và xâm hại tình dục.

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Thị Thanh Bình (2013), *Đánh giá của học sinh, sinh viên về hậu quả của bạo lực học đường*. Tạp chí GD số 331. Hà Nội

2. Nguyễn Văn Bình (2017), *Xâm hại tình dục trẻ em: Những rào cản và định kiến giới*. Tạp chí KHXH số 10. Hà Nội

3. Mai Thị Mai (2019), *Trách nhiệm của gia đình trong phòng, chống xâm hại tình dục trẻ em*, Tạp chí GD số Đặc biệt tháng 10/2019. Hà Nội

4. Phạm Thị Huyền Trang (2014), *Bạo lực học đường từ góc nhìn của học sinh, giáo viên và phụ huynh học sinh*. Luận văn ThS chuyên ngành Công tác xã hội - ĐHQG Hà Nội